

บทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กูยจังหวัดศรีสะเกษ

Roles of Women in the Culture of Kui Ethnic Group in Sisaket Province

บุรณเชน สุขคุ้ม

Boonchen Sukkum

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Faculty of Humanities and Social sciences, Sisaket Rajabhat University, Thailand

E-mail1: chen_517@hotmail.com

Received November 25, 2021; Revised December 19, 2021; Accepted February 4, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กูยจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นชุมชนชาวกูยในจังหวัดศรีสะเกษ 4 ชุมชน คัดเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้นำสตรีและผู้นำวัฒนธรรม เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้รู้ จำนวน 12 คน การสนทนากลุ่มย่อย 3 ครั้ง เขียนข้อสรุปเป็นแบบเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวกูยมีลักษณะเป็นสังคมปิด นับถือพุทธศาสนาผสมกับความเชื่อผีบรรพบุรุษและผีปู่ตา บทบาทหญิงกูด้านพิธีกรรม ชาวกูยเชื่อว่าผู้หญิงสามารถเชื่อมโลกมนุษย์กับโลกแห่งวิญญาณผ่านพิธีกรรม ผู้หญิงจึงเป็นผู้รับบทบาทสืบทอดประเพณีและความเชื่อในชุมชน บทบาทด้านครอบครัว ผู้หญิงเป็นผู้สืบทอดความเป็นมาและเรื่องราวในครอบครัวและในชุมชนของตนเอง เป็นผู้สืบทอดดูแลลูกและเฝ้าเรือน บทบาทด้านสังคม ผู้หญิงเป็นผู้ช่วยงานพิธีกรรมสายตระกูลและงานพิธีกรรมในชุมชน บทบาทด้านเศรษฐกิจ ผู้หญิงมีบทบาทในการสนับสนุนการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต บทบาทของหญิงชาวกูยเปลี่ยนแปลงไปมากในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หญิงกูดึงดูดการศึกษามากขึ้นได้ปรับบทบาทของตนเองทุกด้าน นอกจากมีหน้าที่ในบ้านแล้วยังมีบทบาทสืบทอดวัฒนธรรมในชุมชน เป็นผู้นำชุมชน รับราชการ ค้าขาย ประกอบธุรกิจส่วนตัวและสามารถออกไปทำงานนอกบ้าน แม้จะปรับบทบาทตนเองไปมากเพียงใด แต่สิ่งที่ยังคงแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของหญิงชาวกูยได้อย่างชัดเจนคือการให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ที่สะท้อนบทบาทของหญิงชาวกูยได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: บทบาท; กลุ่มชาติพันธุ์กูย; หญิงกูด

Abstract

The purpose of this research was to study the roles of women in the culture of the Kui ethnic group in Sisaket province. The target groups used in this research were four Kui communities in Sisaket province by using purposive sampling. Informants consisted of community leaders, female leader, and cultural leaders were selected, Data were collected using an in-depth interview of 12 knowledgeable people, focus group of three times, and a summary as descriptive. It was found that the Kui community has a character as a closed society and believes in Buddhism, mixed with belief in ancestor ghosts and grandfather ghosts. Roles on the rites, Kui people believed that women could link the human world and the spirit world together through rites. So, a woman takes a role in inheriting tradition and belief in community. Roles on the family, woman will be background and story heir in family and community of herself, descendant by bringing up a child and watching over the house. Roles in society, women will be rites assistants and rites in the community. Roles on the economy, women will have roles in supporting production and selling products. Roles of Kui women begin to change more and more in the period of regime change. Kui women are being educated more and more. They have changed their roles in all aspects. Besides, as housewives, they still have roles in the cultural inheritance in their community, being community leaders, serving under the crown, trading, self-employed businesses and they can go out to work outside. Although their roles have been changing, but what still indicates the identity of Kui women is obviously giving precedence to the system of relatives, rites, belief, and intellect inherited from their ancestor, which can reflect the roles of Kui women very well.

Keywords: Role; Kui ethnic group; Kui women

บทนำ

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมของมนุษย์ และมีคุณค่า และเหตุผลของการเกิดที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ ทั้งยังเป็นเครื่องช่วยประสานความสัมพันธ์ผูกมัดระหว่างคนในสังคม ส่งผลให้สังคมนั้นคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะสังคมในดินแดนอุษาคเนย์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นสังคมที่เพศหญิงกับเพศชายไม่มีความเหลื่อมล้ำกันในลักษณะที่เพศชายกดขี่เพศหญิง เพราะวัฒนธรรมการดำรงชีวิตอยู่เป็นการอยู่ร่วมกันแบบการนับถือกันตามลำดับอาวุโส (ปราณี วงษ์เทศ, 2543) นับถือกันตามสายเครือญาติจากการแต่งงานกัน และทางสายเลือดที่มีความเป็นพี่เป็นน้อง ซึ่งการนับญาติก็จะนับจากทั้งทาง

ฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ แต่ถึงกระนั้นฝ่ายหญิงก็มีอิทธิพลทางสังคมมาก จากการที่เพศหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอและคลอคลึงเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์ รวมถึงเด็กหรือลูกที่เกิดมาก็ยังเป็นกรรมสิทธิ์โดยพิตินัยของเพศหญิงที่จะมีสิทธิ์ในการเลี้ยงดูหรือกล่าวได้ว่าเป็นลูกของแม่ เพราะแม่เป็นผู้คุมท้องและคลอดออกมา อีกทั้งเพศหญิงยังมีความเป็น “เจ้าเรือน” คือ เป็นเจ้าของบ้าน ทำให้เวลาแต่งงานผู้ชายจึงต้องเข้ามาอยู่ที่บ้านผู้หญิง เป็นกำลังให้บ้านของผู้หญิง ส่วนงานทั้งหลายในบ้าน ทั้งการดูแลบริวาร การบริหารจัดการทรัพย์สิน การทำกิจการต่างๆ ที่เป็นงานในบ้านทั้งหมดล้วนเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เพราะผู้ชายจะรับผิดชอบงานที่ต้องออกไปทำข้างนอก เช่น การเข้าป่าล่าสัตว์ หรือการทำงานภายใต้ราชการที่ทำให้ผู้ชายอยู่นอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ ผู้หญิงจึงครองความเป็นใหญ่ในบ้านเรือน (ธาวิต สุขพานิช, 2558)

กลุ่มชาติพันธุ์กูย จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก กลุ่มภาษามอญ-เขมร เป็นเลือดผสมระหว่างพวกเวดดิโต (Weddid Proto – Australian) กับพวกเมลานีเซียน (Melanesian) (Seidenfaden, 1952) ลักษณะหน้าตาและเรือนร่างมีปะปนกัน ทั้งแบบเนกริโต (Negrito) หรือเมลานีเซียน (Melanesian) ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเป็นแบบพวกเซมัง (Semang) หรือเงาะ คือผสมตกหยิกหยอง ภาษาที่พูดส่วนใหญ่พูดภาษาในตระกูลมอญเขมร มีคำที่คล้ายคลึงมอญและเขมบบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นคำของตนเอง กระจายตัวอยู่ในเขตอีสานตอนล่าง (จิตร ภูมิศักดิ์, 2544) ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษมีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง โดยฝ่ายชายเข้าไปตั้งถิ่นฐานในครอบครัวฝ่ายหญิงหลังการแต่งงาน ผู้ชายเปรียบเสมือนแขกในทางกลางหมู่ญาติทางฝ่ายหญิงซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินในการผลิต หญิงและชายมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างเหมาะสม ผู้ชายทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ หรือผีของชุมชน และมีหน้าที่ต้องรับการสืบทอดประเพณีความเป็นมา และเรื่องราวของหมู่บ้านที่ถ่ายทอดจากแม่และยาย ประกอบกับเป็นผู้ที่อยู่กับถิ่นไม่อพยพไปไหน เพราะถูกกำหนดโครงสร้างของสังคมให้เป็นผู้สืบเผ่าพันธุ์ ทำงานอยู่กับบ้าน ดูแลลูก ทำอาหาร เลี้ยงไหม ทอผ้า ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เมื่อผู้หญิงอยู่อยู่กับบ้านที่แวดล้อมไปด้วยหมู่ญาติพี่น้องของตนเองความขัดแย้งก็เกิดได้น้อย สังคมครอบครัวของชาวกูยโดยทั่วไปจึงมีความสุขตามอัตภาพ

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษ โดยมุ่งศึกษาว่าหญิงกูยมีบทบาทในด้านใดบ้างทั้งบทบาทในครอบครัวและบทบาทในระดับสังคม และบทบาทแต่ละด้านนั้นส่งผลให้ครอบครัวชาวกูยและสังคมชาวกูยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างไร รวมถึงในกระแสความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้ผู้หญิงกูยต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมสมัยใหม่อย่างไรบ้างเพื่อให้มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขและแรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมรวมถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความแตกต่างจากสังคมจารีตประเพณีโดยสิ้นเชิง ในขณะที่หญิงกูยมีความจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็น “หญิงกูยในสังคมสมัยใหม่” และในอีกด้านหนึ่งก็ต้องรักษาอัตลักษณ์ความเป็น “หญิงกูยตามจารีตประเพณี” เอาไว้เพราะมีความ

สำคัญต่อการดำรงชีวิตภายใต้สังคมของชาวกูย ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงแบบชั่วตรงข้ามกับสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม หญิงกูยจังหวัดศรีสะเกษมีกระบวนการในการปรับตัวเองอย่างไร เป็นประเด็นที่ท้าทายต่อการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของหญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนบทบาทของหญิงกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดศรีสะเกษ

การทบทวนวรรณกรรม

วิลาศ โภธิสาร (2551) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวทางสังคมของชาวกูยในบริบทวัฒนธรรมเขตอีสานใต้ ผลจากการวิจัยพบว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวกูยมีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมมิติทางประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์กูยที่อาศัยอยู่หนาแน่นในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และจังหวัดอุบลราชธานี ชาวกูยมีอาชีพที่สำคัญคือ การทำนา ทำไร่ ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ และจับปลา คุณลักษณะสำคัญของชาวกูย คือการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ช่วงแรกชาวกูยได้ดำรงชีวิตอย่างอิสระยึดจารีตประเพณีและพิธีกรรมผีบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสิ้นสุดสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (2488) ช่วงที่สอง (2488 – 2519) มีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเขมรถิ่นไทยและไทยอีสานด้วยวิธีการแต่งงาน ชาวกูยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาควบคู่กับการนับถือผีบรรพบุรุษ ช่วงที่สาม (2520–2549) ประเทศไทยได้พัฒนาสังคมและเศรษฐกิจให้มีความทันสมัย ภายหลัง พ.ศ.2540 สังคมไทยมีความสลับซับซ้อนทวีมากขึ้น ทั้งได้ปรับตัวทางด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข เศรษฐกิจ การสื่อสารและการคมนาคม แต่ชาวกูยยังได้ปรับตัวและยังดำเนินชีวิตด้วยการสร้างความสัมพันธ์การยึดเหนี่ยวระหว่างระบบนิเวศกับอำนาจเหนือธรรมชาติควบคู่กับความทันสมัยเพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์

ใจสคราญ หิรัญพุกข์ (2540) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเสมอภาคของบทบาทหญิงชายในการพัฒนาท้องถิ่นตราบเท่าอีสานใต้ พบว่า ความสัมพันธ์บทบาทหญิงชายในสังคมชนบทไทยถูกกำหนดโดยมิติทางสังคมและวัฒนธรรม แม้การศึกษาครั้งนี้จะยืนอยู่บนข้อกำหนดในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเดิม ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดพฤติกรรม บทบาท และสถานภาพของหญิง รวมทั้งความสัมพันธ์หญิงชายในบทบาทของครอบครัวและชุมชน แต่ก็พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนมากนัก จะเห็นว่าสังคมไทย รวมทั้งสังคมอีสานระบบเครือญาติเป็นการนับญาติทั้งข้างแม่และข้างพ่อ (Bilateral system) แต่มีความโน้มเอียงที่จะให้ความสำคัญกับญาติข้างแม่มากกว่าตามประเพณีเดิม การเลือกที่อยู่หลังแต่งงานของคนชนบทอีสานมักเป็นแบบที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงมากกว่า การที่ผู้ชายเข้ามาอยู่กับครอบครัวฝ่ายภริยาหลัง

แต่งงานถือเป็นการเพิ่มแรงงานของครอบครัว ในขณะที่ผู้ชายมีหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมการผลิต ผู้หญิงเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน

รฐธร ศรีสมบัติ (2559) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้หญิงเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ในบริบทความเชื่อแบบประเพณีและเศรษฐกิจสมัยใหม่ พบว่า การแต่งงานเป็นเครื่องมือทางสังคมที่สร้างให้ผู้หญิงมีอัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิงเมียนภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ ถึงแม้ว่าสังคมเมียนจะค่อย ๆ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมสมัยใหม่ แต่สังคมที่ชายเป็นใหญ่ยังคงมีสืบเนื่องจากการแต่งงาน ทำให้ผู้หญิงเมียนสามารถเข้าถึงความมั่นคงทางสังคมภายใต้ระบบความเชื่อตามประเพณีและเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้ามการศึกษานี้พบว่า ผู้หญิงเมียนได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่ ผ่านการเป็นหมอผีผู้หญิงและมีบทบาททางเศรษฐกิจ เพราะการเข้าสู่ตำแหน่งหมอผีชายในสังคมเมียนจะต้องผ่านการเรียนรู้ภาษาจีน การประกอบพิธีกรรม และการเข้าสู่พิธีบวช ผู้หญิงเมียนสามารถเข้าถึงความมั่นคงทางสังคมและสร้างอัตลักษณ์ใหม่โดยการเป็นหมอผีผู้หญิงและผลิตวัตถุทางวัฒนธรรม เช่น เสื้อผ้าและเครื่องเงิน แต่ผู้หญิงเมียนไม่สามารถหลุดพ้นจากระบบความเชื่อของสังคมที่ชายเป็นใหญ่ เพราะผู้หญิงเมียนยังคงต้องอยู่อาศัยในบ้านของสามีภายหลังการแต่งงาน

จากบททวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าบทบาทหญิงชายในสังคมชนบทไทยถูกกำหนดโดยมิติทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดพฤติกรรม บทบาท และสถานภาพของผู้หญิงรวมทั้งความสัมพันธ์หญิงชายในบทบาทของครอบครัวและชุมชน คุณลักษณะสำคัญของชาวกูยคือการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เมื่อสังคมไทยมีความซับซ้อนทวีมากขึ้นและได้ปรับตัวทางด้าน การปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข เศรษฐกิจ การสื่อสารและการคมนาคม ชาวกูยยังได้ปรับตัวและดำเนินชีวิตด้วยการสร้างความสัมพันธ์การยึดเหนี่ยวระหว่างระบบนิเวศกับอำนาจเหนือธรรมชาติควบคู่กับความทันสมัยเพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาทของหญิงกูยในจังหวัดศรีสะเกษและการปรับเปลี่ยนบทบาท โดยมุ่งศึกษาว่าผู้หญิงชาวกูยมีบทบาทอย่างไร และเมื่อสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น หญิงกูยมีการปรับเปลี่ยนบทบาทอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

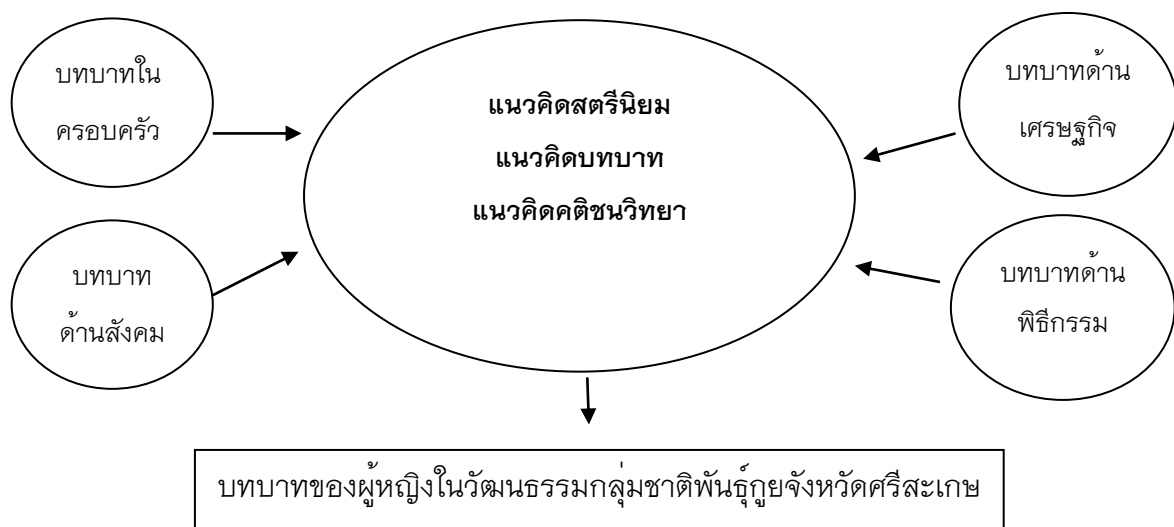
งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดบทบาทแนวคิดสตรีนิยม และแนวคิดคติชนวิทยา ดังนี้

แนวคิดสตรีนิยม วารุณี ภูริสินสิทธิ์ (2545) อธิบายว่า สตรีนิยมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากการมองเห็นความแตกต่างและไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย นับตั้งแต่ความเชื่อเกี่ยวกับการแบ่งแยกระหว่างเพศในเรื่องสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจและอารมณ์ ความเชื่อเหล่านี้ได้มีมาเป็นเวลานานจากสังคมมนุษย์ในอดีต ความแตกต่างดังกล่าวมักถูกมองว่าเป็นความแตกต่างที่เกิดจาก “ธรรมชาติ” ซึ่งหมายความว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงมี

ความแตกต่างจากผู้ชายได้นำไปสู่สถานะของผู้หญิงที่ด้อยกว่าผู้ชาย เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่มีเหตุผลชอบใช้อารมณ์นำไปสู่การที่สังคมไม่ยอมรับผู้หญิงให้เป็นผู้นำเพราะมีคุณสมบัติทางเพศที่ไม่เหมาะสมดังนั้นเพศชายจึงมักได้รับโอกาสทางการศึกษาและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เพราะสังคมเชื่อว่าเป็นฝ่ายที่มีสติปัญญา ความถนัดทางการคิดคำนวณ อารมณ์ที่หนักแน่นมั่นคงมากกว่า ส่วนเพศหญิงมักไม่ได้รับการศึกษาที่สูงมากนัก เนื่องจากถูกมอบหมายให้อยู่กับบ้านเพื่อดูแลเด็ก คนแก่สมาชิกในครอบครัวและทำงานบ้านมากกว่า ความไม่เป็นธรรมเหล่านี้นำมาซึ่งการต่อสู้เรียกร้องให้กับผู้หญิงที่พึงจะได้รับจากสังคม

แนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ได้อธิบายว่า นับเป็นแนวคิดหลักของการศึกษาทางชาติพันธุ์หรือการศึกษากลุ่มคนที่เชื่อว่ามีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการนิยามตัวตนของกลุ่มตนเองอย่างแตกต่างกับคนกลุ่มอื่น แนวคิด “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” เป็นหัวใจของการศึกษาทางชาติพันธุ์เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะตัวตน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ในทางสังคม เช่น การปรับเปลี่ยนตัวตน การประกอบสร้างตัวตนใหม่ การปฏิสัมพันธ์หรือเรื่องต่าง ๆ กับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน หรือกับกลุ่มคนในสังคมกลุ่มอื่น ตลอดจนความสัมพันธ์กับรัฐชาติ

แนวคิดคติชนวิทยา กุหลาบ มัลลิกะมาส (2537) อธิบายว่า คติชนวิทยามีประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมหลายอย่าง คติชนวิทยาไม่ใช่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมเท่านั้น ถ้าเราวิเคราะห์ตามคำกล่าวนี้ด้วยแนวคิดใหม่ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงแต่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่จะสืบทอดไปในสังคมเท่านั้น แต่มนุษย์ยังเป็นผู้ผลิตสร้างคติชนวิทยาและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อให้คติชนวิทยามีประโยชน์ต่อสังคม ทำให้เราประจักษ์ว่าคติชนวิทยามีหน้าที่ คุณค่า บทบาทและอิทธิพลต่อชีวิตและสังคมมนุษย์เป็นคติชนที่กำกับวิถีทางของการดำเนินชีวิต

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่เป้าหมายในการศึกษา 3 ชุมชน ได้แก่ บ้านภู ตำบลภู อำเภอบางบาล, บ้านชำ ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอบางบาล และบ้านตะดอ ตำบลตะดอ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาดีที่สุดหรือมีความเกี่ยวข้องมากที่สุดโดยกำหนดตัวผู้ตอบบางคนแบบเจาะจงเอาไว้ล่วงหน้า ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำสตรี ผู้นำด้านวัฒนธรรมและประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) การสนทนากลุ่มย่อยและการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2) แนวทางการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และ 3) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินไปพร้อมกับการดำเนินการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อความถูกต้องของข้อมูลและตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยเป็นแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อในจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของหญิงชาวญ้อที่สำคัญ 4 บทบาท คือ บทบาทด้านสังคม บทบาทในครอบครัว บทบาทด้านเศรษฐกิจและบทบาทด้านพิธีกรรม แต่ละบทบาทมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

บทบาทด้านสังคม ชุมชนชาวญ้อเป็นสังคมขนาดเล็กไม่มีความซับซ้อน เคร่งครัดในจารีตประเพณีและมีศีลธรรมเป็นแบบแผนดำเนินชีวิต เชื่อในหลักธรรมพุทธศาสนา ผสมกับความเชื่อผีบรรพบุรุษและผีปู่ตา สังคมวัฒนธรรมของชาวญ้อเป็นลักษณะสังคมปิด มีเรื่องเกิดขึ้นที่ไหนกับใครไม่ว่าเรื่องร้ายหรือเรื่องดีจะรับรู้กันอย่างรวดเร็ว ชาวญ้อมีความเชื่อในโคตรใหญ่ (ผู้สูงอายุในตระกูล) สายตระกูลและผู้นำชุมชนสูงมาก มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายบ้านเมือง มีเอกลักษณ์ที่เหมือน ๆ กัน สังคมชาวญ้อ บทบาทของหญิงและชายมีลักษณะการแบ่งงานกันทำ ชาวญ้อได้กำหนดบทบาทหญิงชายและสถานภาพในกิจกรรมของทั้งสองเพศ โดยบทบาทเพศชายทำงานด้านสังคมและพิธีกรรมระดับสังคม บทบาทเพศหญิงรับผิดชอบงานบ้านและเป็นผู้ช่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสายตระกูลและยังช่วยเหลืองานด้านสังคมในประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคม สังคมชาวญ้อจังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวและเครือญาติที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง เพราะฝ่ายชายจะย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านฝ่ายหญิง ในอดีตชาวญ้อมักแต่งงานกันภายในชุมชน เมื่อเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิงหลังแต่งงานก็ไม่ได้ออกจากชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของบรรพบุรุษที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมแบบหลวม ๆ เพราะสังคมชาวญ้อ

มีรูปแบบการนับญาติทั้งสองฝ่าย ส่วนใหญ่ระบบเครือญาติที่ใช้กฎการสืบสายทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ เชื่อมโยงคนทั้ง 3 ถึง 4 รุ่นเข้าด้วยกัน

บทบาทด้านครอบครัว ระบบเครือญาติของชาวกูย เป็นการนับญาติทั้งข้างแม่และข้างพ่อ (Bilateral system) แต่มีความโน้มเอียงที่จะให้ความสำคัญกับญาติข้างแม่มากกว่า ตามประเพณีเดิม การเลือกที่อยู่หลังแต่งงานของชาวกูยมักเป็นแบบที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง (Matrilocalty) มากกว่า การที่ผู้ชายเข้ามาอยู่กับครอบครัวฝ่ายภรรยาหลังแต่งงาน ถือเป็นการเพิ่มแรงงานของครอบครัว ผู้ชายมีหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมการผลิต ผู้หญิงเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน วัฒนธรรม ความเชื่อและกระบวนการอบรมสั่งสอนของสังคมชาวกูยทำให้บทบาทเพศหญิงและชายชาวกูย แตกต่างกันอย่างชัดเจน รวมทั้งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้บทบาทของผู้หญิงถูกจำกัดอยู่ในบริบทของครัวเรือน ผู้หญิงต้องรับผิดชอบงานบ้าน ดูแลการเงินของครอบครัว เป็นแรงงานในกิจกรรมการผลิต กิจกรรมเศรษฐกิจของครัวเรือน หญิงชาวกูยมีบทบาทในการทำงานบ้าน บทบาทนี้หมายถึงงานทุกอย่างในบ้านนับตั้งแต่การจัดหาน้ำสะอาดทั้งกินใช้ ทำความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกายและที่อยู่อาศัย การจัดหาเชื้อเพลิงแหล่งพลังงานหุงต้ม การดูแลบุตรหลาน ครอบครัวของชาวกูยจะเป็นครอบครัวขยาย แม้จะแยกเรือนของลูกสาวออกจากเรือนของพ่อแม่แต่ก็จะตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน ครอบครัวของชาวกูยจึงมีความอบอุ่น อยู่กันพร้อมหน้า ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ไม่ทอดทิ้ง โดยได้รับเอาคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ก็คือคนดีต้องดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ ชาวกูยจึงนับถือผู้สูงอายุในฐานะผู้นำทางพิธีกรรมและการดำรงชีวิต ตลอดจนเป็นผู้ตัดสินผู้กระทำความผิดของคนในสายตระกูลและคนในหมู่บ้าน การเคารพและให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุทำให้สังคมชาวกูยมีความรักใคร่ผูกพันกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เครือญาติเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการเกิดมาของสายโลหิตและการสมรส เครือญาติจึงเป็นการระบุถึงสายสัมพันธ์ระหว่างญาติต่อญาติในลำดับต่างๆ การนับญาติทั้งญาติฝ่ายหญิงและฝ่ายชายเป็นลักษณะของความสำคัญที่เท่าเทียมกัน

บทบาทด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า สังคมชาวกูยทั้ง 3 พื้นที่เป้าหมายดั้งเดิมเป็นสังคมทำนา ผู้ชายจะมีบทบาทหลักในงานประเภทใช้แรงงาน ได้แก่ การไถ งานหว่าน ใส่ปุ๋ย ฉีดยาฆ่าแมลง เก็บเกี่ยว นวดข้าวและขนข้าวขึ้นยุ้ง ขณะที่บทบาทของผู้หญิงจะมีบทบาทในฐานะผู้ช่วย เช่น บทบาทในการเตรียมพันธุ์ข้าว ปักดำและการจำหน่ายผลผลิต และในบางขั้นตอนก็จะมีส่วนร่วมกันทั้งหญิงและชายเนื่องจากแรงงานมีน้อย อีกบทบาทที่สำคัญของหญิงชาวกูยคือบทบาทในการเอาชีวิตรอดของตนเองและครอบครัว ได้แก่ การเป็นผู้หาวัตถุดิบสำหรับประกอบอาหาร ผู้หญิงมีหน้าที่หาวัตถุดิบสำหรับปรุงอาหาร เช่น หาเห็ด จับสัตว์ จับปลา ปูผัก ผัก เลี้ยงสัตว์ ไปจนกระทั่งการเก็บรักษาอาหาร นอกจากนั้น หญิงชาวกูยมีบทบาทในการหารายได้เสริมให้ครอบครัว หน้าที่เป็นแม่ค้ารายย่อย เช่น เก็บและหาของป่าหรือหาปลา ปู กบ เขียด และเก็บผักจากสวนไปขายหรือแลกเปลี่ยนในตลาด หรือในกรณีที่บ้านเกิดขาดแคลนสิ่งต่าง ๆ ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายหาของจากหมู่บ้านไปแลกกับบ้านอื่น ๆ เป็นต้น หญิงชาวกูยบ้านกูยและบ้านช้างจะมีบทบาทในการประกอบอาชีพเสริมในการผลิตสินค้าอื่น ๆ เช่น

งานทอผ้า เลี้ยงไหม งานหัตถกรรม ตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นบทบาทของผู้หญิงเป็นหลักในการหารายได้เสริม จะมีผู้ชายส่วนช่วยอยู่บ้างเล็กน้อย ขณะที่งานประเภทที่ต้องออกไปหากินหรือหารายได้นอกบ้าน เช่น รับจ้าง หาปลา เลี้ยงวัว ล่าสัตว์ จะเป็นบทบาทของผู้ชายเนื่องจากต้องไปไกลจากที่อยู่อาศัย ซึ่งจะไม่สะดวกและไม่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิง

บทบาทด้านพิธีกรรม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ญวนนับถือผีบรรพบุรุษและผีปู่ตามาอย่างยาวนาน โลกทัศน์ของชาวกูยผู้หญิงสามารถเชื่อมโยงโลกมนุษย์กับโลกแห่งวิญญาณผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ผู้หญิงจึงเป็นผู้เหมาะสมในการรับบทบาทสืบทอดประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมระดับชุมชนและพิธีกรรมระดับสายตระกูล ในอดีต ชาวกูยมักสร้างชุมชนอยู่ตามป่าเขาตาม พึ่งพาสิ่งลี้ลับของธรรมชาติในการดำเนินชีวิต และโดยเฉพาะวิญญาณของบรรพบุรุษและผีปู่ตา ชาวกูยจึงจัดให้มีพิธีกรรมเล่นแก้ลมอ สะเองหรือแม่มด เพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์และดวงวิญญาณของบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษาและเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วย เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ โครงสร้างของพิธีกรรมในชุมชนชาวกูยแสดงให้เห็นบทบาทของผู้หญิงกับผู้ชาย และแสดงให้เห็นร่องรอยโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมชาวกูย บทบาทการสืบทอดพิธีกรรมเป็นหน้าที่ของผู้หญิงเป็นหลัก เนื่องจากระบบโครงสร้างครอบครัวและเครือญาติในสังคมชาวกูยให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง ผู้หญิงจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการสืบทอดความเป็นมาและเรื่องราวภายในชุมชนของตนเองและถ่ายทอดจากแม่และยาย ประกอบกับอดีตเพศหญิงเป็นผู้อยู่กับถิ่น ไม่ได้ออกไปไหน เพราะถูกกำหนดให้เป็นผู้สืบเผ่าพันธุ์ ดูแลลูกและครัวเรือน เมื่อเพศชายไปทำงานต่างถิ่น เพศหญิงเป็นผู้เหมาะสมต่อการได้รับบทบาทในการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อในอดีต เช่น ความเชื่อในพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมในระดับชุมชน หรือพิธีกรรมในระดับสายตระกูลอย่างพิธีกรรมแก้ลมอ แก่เองหรือสะเอง เป็นพิธีกรรมในสายตระกูลที่สืบทอดทางฝ่ายหญิง บทบาทเพศหญิงร่วมกันกำหนดพิธีกรรมดังกล่าว ทำให้เพศหญิงมีบทบาทสำคัญจากเงื่อนไขในการเข้าทรงผีซึ่งถูกมองว่ามีความชั่วร้ายอยู่ในตัว มีพลังอำนาจลึกลับบางอย่างซึ่งก่อให้เกิดมลทินต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออาจทำให้ความเป็นชายเสื่อมลงได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ญวนจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของหญิงชาวกูยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมากตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งส่งผลให้เพศหญิงมีสถานภาพดีขึ้นจากการได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทั้งนี้ไทยเราได้มีการเปลี่ยนแปลงแผนการประเพณีปฏิบัติและข้อกฎหมายที่บังคับให้ผู้หญิงตกอยู่ภายใต้อำนาจของเพศชาย พร้อมทั้งการยอมรับให้เพศชายและเพศหญิงมีสถานภาพเท่าเทียมกันในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 7 (พ.ศ. 2394–2475) รัฐธรรมนูญกำหนดให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและอาชีพ ได้มีกฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกในปี พ.ศ. 2476 ได้ให้สิทธิอันเท่าเทียมกันแก่หญิงและชายในการลงคะแนนเสียง เพศหญิงสามารถ

ลงรับสมัครเลือกตั้งได้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 ทำให้ผู้หญิงไทยมีบทบาททางสังคมและการเมืองมากขึ้น จากบทบาทงานบ้านสู่การเป็นผู้หารายได้มาสู่ครอบครัว และการย้ายถิ่นทำกินจากชุมชนสู่สังคมเมือง ส่งผลให้มีการหลั่งไหลเข้าสู่การทำงานในตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสังคมที่เริ่มจากพื้นฐานความต่างทางวัฒนธรรม

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้บทบาทหญิงไทยในจังหวัดศรีสะเกษถูกปรับเปลี่ยนจากอดีตเป็นอย่างมาก จากอดีตที่หญิงไทยมีหน้าที่ดูแลบ้านและมีอาชีพเพาะปลูกภายในครัวเรือน ปัจจุบันหญิงไทยเข้ามามีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น หญิงไทยได้รับการศึกษาสูงขึ้น ประกอบกับนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนให้ผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย ทั้งทางด้านการเมืองและด้านแรงงาน เป็นต้น ผู้หญิงสามารถออกไปประกอบอาชีพและสามารถบริหารจัดการชุมชนแทนผู้ชายในหลาย ๆ เรื่อง ดังนั้น หญิงสาวไทยจังหวัดศรีสะเกษในยุคปัจจุบันได้เป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น โดยมีรายละเอียดการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้หญิงสาวไทยจังหวัดศรีสะเกษ ดังต่อไปนี้

การปรับบทบาทด้านครอบครัว บทบาทของผู้หญิงในสังคมชาวไทยจังหวัดศรีสะเกษก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ผู้หญิงไทยมีบทบาทสำคัญในการดูแลครอบครัว เป็นเพียงผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตที่เกื้อกูลครอบครัวเท่านั้น แต่ปัจจุบัน บทบาทการผลิตคือการทำให้ได้เงินซึ่งเป็นตัวกลางที่สำคัญต่อการดำรงชีพหรือเป็นปัจจัยที่สำคัญของชีวิต ดังนั้น บทบาท สถานภาพและความสัมพันธ์ระหว่างเพศจึงเป็นสิ่งที่กำหนดการสร้างผลผลิตของสินค้าที่ทำรายได้และแลกเปลี่ยนได้ แต่งานของผู้หญิงเป็นเพียงเพื่อการบริโภคจึงไม่ถือเป็นงานสาธารณะ สะท้อนให้เห็นค่านิยมทั่ว ๆ ไปว่างานที่ผู้หญิงทำจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ของทุกคน ปัจจุบันหญิงไทยบางคนมีสถานภาพทางสังคมและบทบาทการทำงานที่มีรายได้ ต้องละเลยงานบ้านหรือทำงานทั้งสองอย่างควบคู่กัน แต่กิจกรรมในสังคมที่คาดหวังไว้ให้ผู้หญิงทำหน้าที่ในครอบครัวเป็นงานหลัก การทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะต้องได้รับความยินยอมจากคนในครอบครัว เพราะงานบ้านหรืองานเพื่อหารายได้เป็นบทบาทที่สำคัญของผู้หญิง บทบาทของผู้หญิงไทยในปัจจุบันเท่าเทียมกับเพศชาย หญิงไทยไม่ได้มีบทบาทในครอบครัวเท่านั้นแต่ยังมีบทบาทด้านสังคม เป็นผู้นำชุมชน เป็นข้าราชการ มีสิทธิเลือกคู่ครองในชุมชนหรือนอกชุมชนได้เหมือนผู้ชาย

การปรับบทบาทด้านเศรษฐกิจ โลกทัศน์ชาวไทยจังหวัดศรีสะเกษมีการปรับตัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2488 จากการสัมภาษณ์เป้าหมายพอสรุปได้ว่า มีพ่อค้าชาวจีนในจังหวัดและอำเภอเดินทางเข้าไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อรับซื้อข้าวเปลือก มีผู้ใหญ่บ้านร่วมกับชาวบ้านช่วยกันปรับเส้นทางไปเป็นเส้นทางร่วมระหว่างหมู่บ้าน ทุกวันนี้นักยนต์สามารถวิ่งส่งรับผู้โดยสารประจำทางระหว่างหมู่บ้านสู่เมืองได้สะดวก แต่เดิมเศรษฐกิจชาวไทยเน้นผลิตเพื่อการยังชีพ ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเพื่อการขายควบคู่กันไป การผลิตเพื่อการยังชีพมีพืชผักสวนครัว การผลิตเพื่อขายมีข้าว ไร่ – ควาย และสุกร ด้านการทำนามีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาสมัยใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีประเภทเครื่องจักรมาช่วยการทำนา และใช้พันธุ์ข้าวที่ตลาดต้องการ การผลิตข้าวเพื่อขายนี้ได้สร้างปัญหาทับซ้อนแก่ชาวไทยเพิ่มสูงขึ้น

เพราะมีการลงทุนทำนาจำนวนมาก เหตุผลดังกล่าวชาวยุยจึงต้องออกไปหารายได้มาช่วยใช้จ่ายความอยู่รอด จากการศึกษาพบว่า หญิงชาวยุยจังหวัดศรีสะเกษ ได้ออกไปขายแรงงานต่างจังหวัด เช่น รับจ้างตัดอ้อย ปลูกอ้อยที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ทำงานบริษัทและโรงงานในกรุงเทพฯ และงานก่อสร้าง เมื่อกลับมาอยู่ในหมู่บ้านบางคนใช้สามารถจากประสบการณ์มาพัฒนาแรงงานในหมู่บ้านตัวเอง บางรายสามารถสะสมเงินทุนเปิดร้านค้าภายในหมู่บ้าน และมีบางครอบครัวส่งบุตรหลานให้ศึกษาสูงขึ้นจนได้เป็นข้าราชการครู ข้าราชการสาธารณสุข ข้าราชการมหาดไทย การออกไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้านของผู้คนวัยหนุ่มสาวได้มีความสัมพันธ์การแต่งงานกับผู้คนต่างถิ่น และกลับเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านส่งผลให้เกิดการผสมวัฒนธรรมร่วมกันและยอมรับประเพณีในหมู่บ้าน การเข้ามาอาศัยอยู่ในถิ่นเดียวกัน ความใกล้ชิดกันการเอื้ออาทรต่อกัน ความเห็นอกเห็นใจต่อกัน เกิดการผสมกลมกลืนโดยการแต่งงานกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

การปรับบทบาทด้านสังคม ปัจจุบันหญิงชาวยุยมีการศึกษามากขึ้นและมีค่านิยมในการทำงานสาธารณะมากขึ้น รวมทั้งสังคมให้การยอมรับให้มีหน้าที่การงานบริหารมากขึ้น บทบาทด้านสังคมของผู้หญิงชาวยุยในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนตามสมัยใหม่มากขึ้น เช่น หญิงยุยได้เข้าไปมีบทบาทด้านบริหารมากขึ้น ผู้หญิงบ้านตะดอบได้เข้ามามีบทบาทผู้นำชุมชนคือเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เช่นเดียวกับผู้หญิงชาวบ้านซำที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ ผู้หญิงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อขับเคลื่อนงานในชุมชน เช่น กลุ่มสตรี และมีกองทุนในชุมชน คือกองทุนแม่ของแผ่นดิน บทบาทด้านสังคมแม่เพศชายจะมีอำนาจทางด้านสังคมการเมืองการปกครอง เพศหญิงจะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือ แต่ความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะการแบ่งงานกันทำระหว่างชายและหญิง เพื่อให้กิจกรรมมีความสมบูรณ์เท่านั้น ไม่มีความคิดว่าใครสูงต่ำกว่ากันหรือความได้เปรียบเสียเปรียบแต่อย่างใด และมีได้เป็นสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางเพศ เพราะการแบ่งงานในลักษณะนี้เป็นลักษณะของการเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพศเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกันและกันมากกว่า

การปรับบทบาทด้านพิธีกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ยุย นับถือผีบรรพบุรุษและผีปู่ตามาอย่างยาวนาน โลกทัศน์ของชาวยุยโดยทั่วไปผู้หญิงสามารถเชื่อมโลกมนุษย์กับโลกแห่งวิญญาณผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ผู้หญิงจึงเป็นผู้เหมาะสมในการรับบทสืบทอดประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมระดับชุมชนและพิธีกรรมระดับสายตระกูล ความสำคัญของบทบาทเพศหญิงในพิธีกรรมระดับสายตระกูลที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง ในสังคมชาวยุยผู้หญิงจึงมีบทบาทมากกว่าเพศชาย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ในระดับชุมชนเพศหญิงกลับมีฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลและเป็นเพียงผู้ร่วมพิธีกรรมเท่านั้น ไม่มีฐานะเป็นผู้นำหรือมีอำนาจในการตัดสินใจมากนัก ซึ่งเทียบกับเพศชาย เพศหญิงมีฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลและเป็นเพียงผู้ร่วมพิธีกรรมเท่านั้น ไม่มีฐานะเป็นผู้นำหรือมีอำนาจในการตัดสินใจมากนักในพิธีกรรมระดับชุมชน รวมถึงการมีอำนาจทางการเมืองการปกครอง การสืบทอดอำนาจหรือผู้มีสถานภาพการเป็นผู้นำทั้งทางสังคมและพิธีกรรม ถูกกำหนดให้เป็นเพียงเพศชายในชุมชนเท่านั้น เพราะบทบาทเพศชายทำงานในระดับสังคมได้โดยไม่มีข้อกำหนดของ

เวลาในกิจกรรมงานบ้านเท่ากับเพศหญิง ปัจจุบันบทบาทด้านพิธีกรรมในระดับครอบครัวผู้หญิงยังคงมีบทบาทนำ แต่เป็นไปในลักษณะการแบ่งงานกันทำมากกว่า เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเพศเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สังคมพื้นฐานของชาวกูยโดยทั่วไปเป็นครอบครัวเดี่ยว สังคมของชาวกูยให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง เมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ในบ้านเดียวกันทำให้กลายเป็นครอบครัวขยาย เมื่อฝ่ายชายแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านของเจ้าสาวแล้ว เป็นเสมือนแขกท่ามกลางหมู่ญาติทางฝ่ายหญิง ผู้หญิงจะเป็นเจ้าของถิ่นฐาน ดังนั้น ผู้หญิงจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการสืบทอดความเป็นมาและเรื่องราวในชุมชนของตนเอง ประกอบกับในอดีตผู้หญิงชาวกูยเป็นผู้อยู่กับถิ่นไม่ได้ออกไปไหนเพราะถูกกำหนดให้เป็นผู้สืบเผ่าพันธุ์ ดูแลลูกและเฝ้าเรือน ผู้ชายเป็นฝ่ายไปทำงานนอกบ้าน เพศหญิงจึงเป็นผู้เหมาะสมต่อการได้รับบทบาทดูแลครอบครัวเลี้ยงลูก ดูแลค่าใช้จ่ายในครอบครัว หารายได้เสริมเข้าครอบครัว รวมถึงสืบทอดประเพณีพิธีกรรมรวมทั้งความเชื่อในชุมชนสอดคล้องกับ พวงเพชร สุรัตน์กิกล (2544) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิง 3 ด้าน คือบทบาทในอุดมคติ บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้และบทบาทที่แสดงออกจริง บทบาทของหญิงชาวกูยจังหวัดศรีสะเกษนอกจากเป็นบทบาทในการดูแลครอบครัวและเลี้ยงลูกแล้ว เวลาว่างและหลังฤดูทำนาหญิงกูยจะเป็นฝ่ายหารายได้เสริมเข้ามายังครอบครัวสอดคล้องกับกาญจนา แก้วเทพ (2535) กล่าวว่า บทบาทของผู้หญิงชนบทในโลกที่สามนั้นจะมีอยู่อย่างน้อย 3 บทบาท คือบทบาทเรื่องการเอาชีวิตรอดของตนเองและครอบครัว บทบาทในการทำงานบ้าน และบทบาทในการเสริมรายได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า หญิงชาวกูยในจังหวัดศรีสะเกษมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยเพื่อความอยู่รอดตลอดเวลา มีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามสภาพพื้นที่ทางนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อแสวงหาแนวทางดำเนินชีวิตใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิม และสอดคล้องกับความเป็นชนชาติ สอดคล้องกับแนวคิดสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพฑูรย์ มีกุล (2531) ศึกษาเกี่ยวกับไทยกูย กล่าวว่า ชาวกูยมีลักษณะเด่นในการปรับตัวกับกลุ่มชนชาติข้างเคียง เชื้อในระบบนิเวศวัฒนธรรมสูง ผสมผสานความเชื่อศรัทธาระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ปัจจุบันหญิงกูยในจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับผู้ชาย ทำให้เข้าไปมีบทบาทในสังคมทัดเทียมผู้ชาย เป็นผู้นำชุมชน รับราชการ ค้าขาย และสามารถไปประกอบอาชีพต่างถิ่นได้ สอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมแนวเสรีนิยมของ ชลิดาภร สังสัมพันธ์ (2547) ที่กล่าวว่าความสามารถทางสติปัญญาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และเป็นเรื่องที่ไม่สัมพันธ์กับเรื่องเพศ โดยได้แย้งความเชื่อที่มีสืบต่อกันมาว่าผู้หญิงมีความสามารถในการใช้เหตุผลพอ ๆ กับผู้ชาย การที่ผู้หญิงไม่ได้ตระหนักในส่วนนี้ของตน

ก็เพราะผู้หญิงถูกกีดกันไม่ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา และให้มีบทบาทจำกัดอยู่เฉพาะในครัวเรือน ในขณะที่ผู้ชายมีบทบาทอยู่ในพื้นที่สาธารณะ ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสพัฒนาความคิดน้อยกว่าผู้ชาย สังคมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้พัฒนาและใช้ความสามารถในการใช้เหตุผลที่ว่านี้ โดยสังคมและรัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงการกระทำของสมาชิกภายในสังคมเหล่านี้ ถ้าหากการกระทำนั้นไม่ไปละเมิดหรือกระทบกระเทือนสิทธิของผู้อื่น เพราะในที่สุดแล้วการเปิดโอกาสให้มนุษย์แต่ละคนในสังคมได้มีโอกาสในการพัฒนาและกระทำในสิ่งที่ถนัดจะเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวมด้วย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ญะหวัดศรีสะเกษ ดังนี้ ลักษณะสังคมของชาวกูยเป็นสังคมที่เพศหญิงกับเพศชายไม่มีความเหลื่อมล้ำกันในลักษณะที่เพศชายกดขี่เพศหญิง เพราะวัฒนธรรมการดำรงชีวิตอยู่เป็นการอยู่ร่วมกันแบบการนับถือกันตามลำดับอาวุโส ความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงกับชายจึงเป็นลักษณะแบ่งบทบาทกันทำ หญิงชาวกูยในจังหวัดศรีสะเกษมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยมาโดยตลอด การปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้หญิงชาวกูยในบริบทความเชื่อแบบสมัยใหม่ พบว่า หญิงชาวกูยได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่โดยการเป็นผู้ผลิตวัตถุทางวัฒนธรรม เช่น การเลี้ยงไหม งานหัตถกรรม ตัดเย็บเสื้อผ้า และการสวมใส่ชุดชาวกูยในโอกาสสำคัญ ในขณะที่หญิงชาวกูยเองมีความจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์ความเป็น “หญิงกูยในสังคมสมัยใหม่” และในอีกด้านหนึ่งก็สามารถรักษาอัตลักษณ์ความเป็น “หญิงกูยตามจารีตประเพณี” เอาไว้ได้เพราะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตภายใต้สังคมของชาวกูย

สรุป

จากการศึกษาบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ญะหวัดศรีสะเกษ จะเห็นได้ว่าสังคมของชาวกูยให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง ผู้หญิงจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการสืบทอดความเป็นมาและเรื่องราวในชุมชนของตนเอง และมีบทบาทในการทำงานบ้าน ผู้หญิงเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน บทบาทของหญิงชาวกูยจังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุมทั้งบทบาทด้านครอบครัว บทบาทด้านสังคม บทบาทด้านเศรษฐกิจและบทบาทด้านพิธีกรรม ในด้านเศรษฐกิจ หญิงชาวกูยมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยผลิต และบทบาทในการหารายได้เสริมให้ครอบครัว บทบาทด้านพิธีกรรม โลกทัศน์ของชาวกูยโดยทั่วไป ผู้หญิงสามารถเชื่อมโลกมนุษย์กับโลกแห่งวิญญาณผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ผู้หญิงจึงเป็นผู้เหมาะสมในการรับบทบาทสืบทอดประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมระดับชุมชนและพิธีกรรมระดับสายตระกูล จากกระแสการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้บทบาทผู้หญิงชาวกูยในจังหวัดศรีสะเกษถูกปรับเปลี่ยนจากอดีตเป็นอย่างมาก จากอดีตที่ผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้าน ปัจจุบันผู้หญิงมีการศึกษามากขึ้นจึงเข้ามามีบทบาทต่อสังคมในทุกด้าน สามารถออกจากบ้านไปประกอบ

อาชีพภายนอกบ้าน รับราชการ ประกอบธุรกิจเป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น แต่หญิงชาวกุญจังหวัดศรีสะเกษก็สามารถรักษาลักษณะของความเป็นหญิงได้อย่างน่าชื่นชม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัย พบว่าถึงแม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมสมัยใหม่ แต่ในสังคมชาวกุญบทบาทของผู้หญิงกับผู้ชายก็ยังคงมีลักษณะแบ่งงานกันทำ แต่ผู้หญิงสามารถเข้าถึงความมั่นคงทางสังคมและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ โดยการเป็นผู้มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาทในพิธีกรรมและเป็นผู้ผลิตวัตถุทางวัฒนธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอันจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้ที่สำคัญ คือการปรับเปลี่ยนบทบาทของหญิงกุญทั้งในด้านการเป็นผู้มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาทในพิธีกรรมและเป็นผู้ผลิตวัตถุทางวัฒนธรรม สำหรับการประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์กุญกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อแสวงหาส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจกันและความร่วมมือกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอติสันเพรส โปรดักส์.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2537). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- งามพิศ ลัตยัสวงน. (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2547). *ภาษาเพศ: อำนาจ เรื่องทางเพศกับพหุนิยมทางจริยศาสตร์*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2544). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาวและขอมและลักษณะทางสังคมของชนชาติฉบับสมบูรณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ใจศราญ หิรัญพุกฤษ. (2540). *กลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเสมอภาคของบทบาทหญิงชายในการพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดารอีสานใต้*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธาวิต สุขพานิช. (2544). *108 เรื่องที่หญิงไทยควรรู้*. นนทบุรี: โพพบุ๊คส์ พับบลิค.

- พวงเพชร สุรัตน์กุล. (2544). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2545). การพัฒนาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรป่าดง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2543). สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- จรูญ ศรีสมบัติ. (2559). บทบาทของผู้หญิงเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ในบริบทความเชื่อแบบ
ประเพณีและเศรษฐกิจสมัยใหม่ (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ:
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- วิลาศ โปธิสาร. (2551). การปรับตัวทางสังคมของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมเขตอีสานใต้ (ดุสิต
นิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Seidenfaden, E. (1952). The Kui People of Cambodia and Siam. *Journal of Siam Society*, 39(2),
144–180.